

საკურორტო ტურიზმის განვითარების ტენდენციები საქართველოში

ვაჟა ნეიძე, ნინო პაველიაშვილი, მზია თუთბერიძე

(ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტი)

რეზიუმე: განხილულია სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი, ანუ საკურორტო ტურიზმის განვითარების ტენდენციები საქართველოში საბჭოთა პერიოდიდან დღემდე. 2007–2016 წლებში ჩატარებული საველე-საექსპედიციო და ანალიტიკური სამუშაოების საფუძველზე გამოიკვეთა სამკურნალო ტურიზმის არსებული პრობლემები, რომელთა გადაწყვეტა მთელ რიგ ფაქტორებზეა დამოკიდებული.

საკვანძო სიტყვები: კურორტების ტიპები; კურორტი; საკურორტო ტურიზმი; ტურისტული ინფრასტრუქტურა.

შესავალი

სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი, ანუ საკურორტო ტურიზმი მსოფლიო ტურისტული ბაზრის მნიშვნელოვანი სექტორია. კაც-დღეების რაოდენობით მასზე მსოფლიო ტურისტული ბრუნვის მხოლოდ 1 % მოდის, თუმცა შემოსავლებში მისი წილი 5,7 %-ია [1], რადგან იგი ტურიზმის ერთ-ერთი ძვირად ღირებული სახეობაა. მისი როლი და გავლენა რეკრეაციული პოტენციალის მქონე ქვეყნების ეკონომიკაზე საკმაოდ მნიშვნელოვანია. ამიტომ შეიცვალა წარმოდგენა კურორტზე და მისი ფუნქციონირების საკითხებზე. გაიზარდა კურორტების მიმართ მომხმარებლების, მკვლევრებისა და საქმიანი წრეების ინტერესი.

ძირითადი ნაწილი

საქართველო ტრადიციული საკურორტო ქვეყანაა მდიდარი სამკურნალო რესურსებით, სადაც ქვეყნის კანონმდებლობით დარეგისტრირებული 103 კურორტიდან 44 კლიმატურია, 30 – შერეული, 27 – ბალნეოლოგიური და 2 – ტალახსამკურნალო. კურორტების ტერიტორიული სტრუქტურა გარკვეული კანონზომიერებით ხასიათდება – ბალნეოლოგიური და ტალახსამკურნალო კურორტების უმეტესობა საქართველოს მთათშორისი ბარის ზონაშია თავმოყრილი, შერეული და კლიმატური კი – ზღვის სანაპიროზე ან მთისწინეთებში [2]. საკურორტო საქმიანობის განვითარებამ ქვეყანაში პიკს გასული საუკუნის 80-იან წლებში მიაღწია, როცა სანატორიუმებსა და დასასვენებელ დაწესებულებებში 645,3 ათასი ადამიანი ისვენებდა [3]. ამ პერიოდში ქვეყანაში წლის განმავლობაში 1,8 მლნ ორგანიზებული და 3 მლნ-მდე არაორგანიზებული დამსვენებელი ჩამოდიოდა [4].

საქართველოს საკურორტო ფონდი

წლები	1939		1950		1960		1970		1980		1988		1988 წ-ს 1939 წ-თან შედარებით, %-ში
	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%	
საკურორტო დაწესებულება													
სანატორიუმები	71	54,2	94	78,9	82	61,2	92	52,9	110	55,0	129	55,4	181,7
საწოლი-ადგილი (ათასი)	8,4	59,2	10,2	76,7	13,3	62,7	18,5	53,0	32,2	58,3	37,6	50,1	447,6
დასასვენებელი სახლები და პანსიონატები	60	45,8	35	27,1	52	38,8	82	47,1	90	45,0	104	44,6	173,3
საწოლი-ადგილი (ათასი)	5,8	40,8	3,1	23,3	7,9	37,3	16,4	47,0	23,0	41,7	26,0	49,1	448,3
სულ დაწესებულებები	131	100	129	100	134	100	174	100	200	100	233	100	177,9
მათში საწოლი-ადგილი (ათასი)	14,2	100	13,3	100	21,2	100	34,9	100	55,2	100	63,6	100	447,9

დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, 1990-იან წლებში საქართველოში საკურორტო დაწესებულებები სახელმწიფოს მხარდაჭერის გარეშე დარჩა. იმ დროს არსებული სახელმწიფო საკურორტო სისტემა ქვეყნის ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური ცვლილებების ფონზე მთლიანად მოიშალა, ხოლო საკურორტო მეურნეობა გაპარტახდა. საკურორტო ტურიზმის გამოცოცხლება 2000-იანი წლებიდან დაიწყო.

კურორტებზე ყოველწლიურად განხორციელებული საქსპედიციო დაკვირვებების, ხოლო აფხაზეთის შემთხვევაში ინტერნეტით მოძიებული მასალების საფუძველზე დადგინდა, რომ კურორტების თითქმის ნახევარი არ ფუნქციონირებს. აღსანიშნავია, რომ მე-2 ცხრილში კურორტების რაოდენობა მოცემულია არსებული ადმინისტრაციული დაყოფის შესაბამისად, თუმცა სასურველი იქნებოდა მათი განაწილება მომხდარიყო საკურორტო-რეკრეაციული რაიონების მიხედვით, რომელთა გამოყოფის რამდენიმე ვარიანტი არსებობს [5], მაგრამ საჭიროა მათი შემდგომი შესწავლა-დახვეწა დღევანდელი მდგომარეობის გათვალისწინებით.

ამჟამად მოქმედი კურორტების უმეტესობაში, ბორჯომის ხეობის, შავიზღვისპირეთისა და მთელი რიგი ცალკეული კურორტების გარდა (საირმე, ნუნისი, უჯარმა), დამსვენებელთა მომსახურება ძალზე დაბალ დონეზეა იმის გამო, რომ დანგრეულია განთავსების საშუალებები (სანატორიუმები, პანსიონატები, სპეციალიზებული და საუწყებო დასასვენებელი სახლები, ყოფილი პიონერთა ბანაკები), გაპარტახებულია სააბაზანო შენობები, სრულიად მოუწესრიგებელია გარემო და ა.შ. ასეთებია ახალდაბა (ბორჯომის მუნიციპალიტეტი), ლაშიჭალა (ცაგერის მუნიციპალიტეტი), ბუგეული (ამბროლაურის მუნიციპალიტეტი), გორიჯვარი (გორის მუნიციპალიტეტი), გომისმთა (ოზურგეთის მუნიციპალიტეტი), ვაჟას წყარო (დუშეთის მუნიციპალიტეტი). ხოლო ისეთი პოპულარული კურორტები, როგორცაა მენჯი, ცაიში, ზვარე, ნაბელავი, სქური და სხვ., განადგურებული ინფრასტრუქტურის გამო საერთოდ არ ღებულობს დამსვენებლებს. მინერალური წყლების

სიკეთით მხოლოდ ადგილობრივი მოსახლეობა სარგებლობს. სამწუხაროდ, სამკურნალო მინერალური წყლები ცალკეულ შემთხვევებში არაპირდაპირი დანიშნულებით გამოიყენება, უმეტესად კი ძვირფასი სამკურნალო წყალი უყაირათოდ იხარჯება; მაგალითად, კურორტ მენჯის თერმული წყლები სასათბურე ნაგებობის ფუნქციონირებას ხმარდება.

ცხრილი 2

კურორტების განაწილება მხარეებისა და ტიპების მიხედვით

№	მხარეები	არსებული კურორტების რაოდენობა	მათ შორის				მოქმედი კურორტები, 2016 წლის მდგომარეობით
			კლიმატური	ბალნეოლოგიური	ტალასოთერაპიული	შერეული (ბკ და კბ)*	
1	აჭარა	6	6	-	-	-	6 (ბათუმი, ბეშუმი, მახინჯაური, მწვანე კონცხი, ქობულეთი, ციხისძირი)
2	სამეგრელო, ზემო სვანეთი	7	2	4	-	1	2 (ანაკლია, მალთაყვა)
3	იმერეთი	12		8	-	4	4 (ნუნისი, საირმე, სულორი, წყალტუბო)
4	რაჭა-ლეჩხუმი, ქვემო სვანეთი	7	-	1	-	6	4 (ბუგეული, ლაშიჭალა, უწერა, შოვი)
5	გურია	6	4	2	-		4 (ბახმარო, გომისძოა, გრიგოლეთი, ურეკი)
6	სამცხე-ჯავახეთი	14	7	2	-	5	12 (აბასთუმანი, ასპინძა, ახალდაბა, ახალციხე, ბაკურიანი, ბორჯომი, ვარძია, ტბა, ცემი, ციხისჯვარი, წაღვერი, ჩითახევი)
7	შიდა ქართლი	10	1	5	-	4	3 (გორიჯვარი, სურამი, ქვიშხეთი)
8	ქვემო ქართლი	2	1	-	1	-	1 (მანგლისი)
9	კახეთი	8	2	2	1	3	5 (ახტალა, თორღვას აბანო, ლაგოდეხი, უჯარმა, ყვარელი)
10	მცხეთა-მთიანეთი	6	2	1	-	-	3 (ბაზალეთი, ვაჟას წყარო, ფასანაური)
11	თბილისი	6	5	1	-	-	6 (თბილისი, კიკეთი, კოჯორი, ოქროყანა, წავკისი, წყნეთი)
12	აფხაზეთი	19	14	1	-	4	5 (ახალი ათონი, ბიჭვინთა, გაგრა, რიწა, სოხუმი)
	სულ	103	44	27	2	30	55

*ბკ – ბალნეოლოგიურ-კლიმატური, კბ – კლიმატურ-ბალნეოლოგიური.

ნახ. 1. კურორტ ცაიშის ყოფილი სააბაზანო შენობა (მ. თუთბერიძის ფოტო)

სანგრძლივი უმოქმედობის შემდეგ სახელმწიფო სტრუქტურების ძალისხმევითა და კერძო ინვესტორების დაფინანსებით დაიწყო ძველი სანატორიუმების აღდგენა და ახალი სასტუმროების მშენებლობა საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე პოპულარულ და მოთხოვნად კურორტ წყალტუბოში. განვითარების ტემპებით გამოირჩევა აჭარის სანაპიროსა (ბათუმი, ციხისძირი, ქობულეთი) და სამთო-სათხილამურო კურორტები.

ნახ. 2. კურორტ მენჯის ყოფილი სააბაზანოს ინტერიერი (მ. თუთბერიძის ფოტო)

აღრე არსებული განთავსების საშუალებების ნაცვლად ტურისტები ძირითადად სარგებლობენ სხვადასხვა სახის სასტუმროებით (ტრადიციული და საოჯახო სასტუმროები, სასტუმრო სახლები). მათი ნაწილი ახალ ნაგებობებშია განთავსებული, ნაწილი კი –

ყოფილი სანატორიუმებისა და დასასვენებელი სახლების ძველ შენობებში. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის ბოლო მონაცემებით, ქვეყანაში მხოლოდ 7 სანატორიუმი და 1 პანსიონატი მოქმედებს. მათ შორისაა ბორჯომი, საირმე, წყალტუბო, სულორი, შეკვეთილი. სასტუმროების საერთო რაოდენობის 41,7 % საოჯახო სასტუმროებზე მოდის, რაც საერთო ტევადობის 17,9 %-ს შეადგენს.

ნახ. 3. კურორტი საირმე (გ. ხომერიკის ფოტო)

დღეს მწვავედ დგას სატრანსპორტო მისადგომობის პრობლემა: ცენტრალური ავტომაგისტრალის გარდა, გზების უმეტესი ნაწილი ცუდ მდგომარეობაშია, რაც საკმაოდ ართულებს (ან შეუძლებელს ხდის) კურორტებამდე მისვლას. ეს განსაკუთრებით მთის კურორტებს ეხება.

ზოგიერთი კურორტის სამედიცინო პროფილი გაფართოვდა. ეკოლოგიური სიტუაციის გაუარესებამ გამოიწვია სპეციფიკური დაავადებების (კერძოდ, ბრონქიტის სხვადასხვა ფორმის) მასშტაბების ზრდა, რამაც შესაბამისად გაზარდა ცალკეულ კურორტებზე (აბასთუმანი, ცემი, სურამი, ბახმარო) მოთხოვნა. კურორტი აბასთუმანი 1990-იან წლებამდე წარმატებით ემსახურებოდა ტუბერკულოზით დაავადებულებს და მისი სანატორიუმების ერთდროული ტევადობა 1200 საწოლს შეადგენდა.

ახლა, როცა ტუბერკულოზს ძირითადად მედიკამენტებით მკურნალობენ, ძველი სანატორიუმების უმეტესი ნაწილი აღარ ფუნქციონირებს და კურორტზე უამრავი პულმონოლოგიური ავადმყოფი კერძო სექტორსა და საოჯახო სასტუმროებში დაბინავების იმედად ჩადის. კურორტი ნუნისიცი მხოლოდ დერმატოლოგიურ კურორტად ითვლებოდა, განახლების შემდეგ კი იქ ასევე წარმატებით მკურნალობენ პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებებს, ნევრალგიებს და რადიკულიტს.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ტრადიციული ტურისტული ბაზარი თითქმის დაიკარგა და სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ობიექტების ძირითად მომხმარებლად საქართველოს მოსახლეობა დარჩა, რომელსაც ქვეყნის კურორტებზე მკურნალობისა და დასვენების ხანგრძლივი ტრადიცია აქვს. თუმცა ბოლო წლებში ამ კურორტებზე ჩამსვლელთა

რადენობამ მოსახლეობის მხოლოდ 11,1 % შეადგინა. კურორტებზე არსებული ინფრასტრუქტურის გაუმართაობისა და მოსახლეობის დაბალი გადახდისუნარიანობის გამო ადგილობრივი ტურისტების უმრავლესობა საკუთარ აგარაკზე ან სოფლად ნათესავებთან ისვენებდა. საერთაშორისო მოგზაურებიდან მკურნალობა-გაჯანსაღების მიზნით საქართველოს მხოლოდ 2 % ეწვია [6]. ესენი ძირითადად აზერბაიჯანელი, სომეხი, რუსი, ყაზახი ტურისტები იყვნენ.

ტრადიციულად კურორტები როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე საქართველოში მკურნალობასთან ერთად ემსახურებოდა მოსახლეობის დასვენებას, გაჯანსაღებას, ფიზიკური და სულიერი ძალების აღდგენას. ამჟამად სამომხმარებლო ბაზრის ახალი სეგმენტების დასაპყრობად და დამატებით კლიენტების მოსაზიდად ხდება დამსვენებლებისათვის ახალი მრავალფეროვანი პირობების შეთავაზება. ამ მიზნით კურორტები სამკურნალო ფუნქციის შენარჩუნებასთან ერთად ითავსებს კულტურული და სპორტული ღონისძიებების (მაგალითად, საჭადრაკო ტურნირების), სხვადასხვა კონკურსისა და კინოფესტივალების ჩატარების ფუნქციასაც. სამუსიკო ფესტივალები იმართებოდა ბიჭვინთასა და ბორჯომში, ახლა იმართება გონიოსა და თელავში. ბათუმში ამოქმედდა კულტურისა და ხელოვნების ცენტრი, ჩატარდა კინო- და ჯაზ-ფესტივალები და კლასიკური მუსიკის კონცერტები. განვითარებული ინფრასტრუქტურა კურორტების მთელი წლის განმავლობაში ფუნქციონირების საშუალებას იძლევა. ზამთრის სამთო-სათხილამურო კურორტმა ზაფხულში შეიძლება სამთო-კლიმატური კურორტის ფუნქცია შეასრულოს, ხოლო ზაფხულის საზღვაო კურორტმა, თავის მხრივ, ზამთარში კონფერენციებსა და სიმპოზიუმებს უმასპინძლოს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ინფრასტრუქტურის არარსებობის და მცირე დაფინანსების გამო კურორტების დიდი ნაწილის ამჟამინდელი მდგომარეობა არასახარბიელოა, ამიტომ არ ან ვერ ხერხდება არსებული სამკურნალო რესურსების სრულად გამოყენება.

ნახ. 4. გონიო-კვარიათის სანაპირო (გ. ხომერიკის ფოტო)

ბოლო წლებში ქვეყანაში მიმდინარეობს სამთო-სათხილამურო და წყალსატევებთან დასვენების ახალი ცენტრების ინტენსიური მშენებლობა. მსოფლიოში სამთო-სათხილამურო ტურიზმი სულ უფრო პოპულარული ხდება და სპორტული აქტიურობების რამდენიმე სახეობას (თხილამურებით სრიალი, სნოუბორდი, ფრისტაილი, ჰელისკი, ფრირაიდი და სხვ.) მოიცავს. საქართველოში სპორტის ამ სფეროს განვითარებისათვის მდიდარი ბუნებრივი რესურსებია. კურორტ ბაკურიანში ახალ მშენებლობებთან და ბოლო წლებში ამის პარალელურად, სოფ. მიტარბის მიმართულებით გაფართოებასთან ერთად შეიქმნა გუდაურის, თეთნულდის, გოდერძის სპორტული ცენტრები. მათგან გუდაურში ყველაზე ძველი და მძლავრი ინფრასტრუქტურაა, სადაც ზაფხულშიც ბევრი საქმიანი ადამიანი, დამსვენებელი და ველოსპორტის მოყვარული ჩადის. ადრე არსებული წყალსატევების (სიონის, “თბილისის ზღვის” წყალსაცავები, ბაზალეთის, ლისის, კუს ტბები) მსგავსად, გაჯანსაღებისა და დასვენების ფუნქციებს იძენს კახეთში ბოლო დროს ხელოვნურად შექმნილი ლოპოტის, ყვარლის, ილიას ტბები, რომლებიც ესთეტიკური ღირებულებით და კეთილმოწყობისა და მომსახურების დონით გამოირჩევა. გარდა დასახელებული დესტინაციებისა, ზოგიერთი საკურორტო ადგილიც (მაგალითად, გონიო, კვარიათი, შეკვეთილი, სიონი) აკმაყოფილებს კურორტის სტატუსისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს (“ტურიზმისა და კურორტების შესახებ” საქართველოს 1997 წლის კანონის მიხედვით, “კურორტი არის ტერიტორია, რომელიც შეიცავს ბუნებრივ სამკურნალო რესურსებს, ვარგისია მიზნობრივი ექსპლუატაციისათვის და აქვს შესაბამისი შენობა-ნაგებობანი” [7]), მაგრამ მათ არ აქვთ მინიჭებული აღნიშნული სტატუსი. მიუხედავად ამისა, ოფიციალური წრეები და საზოგადოება ამ ადგილებს კურორტებს უწოდებს. აუცილებელია, რომ საკურორტო საქმის სპეციალისტებმა და აღმასრულებელმა ხელისუფლებამ შესაბამისი გადაწყვეტილება მიიღონ და ცვლილებები შეიტანონ დღეს არსებული კურორტების ნუსხაში.

დასკვნა

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საკურორტო ტურიზმის დღევანდელი ვითარება საქართველოში არასახარბიელოა:

- კურორტების ინფრასტრუქტურის დიდი ნაწილი განადგურებულია; მოუგლელობის გამო დანგრეულია ან მწყობრიდანაა გამოსული ტურისტების განთავსების საშუალებები;
- მძიმე მდგომარეობაშია სატრანსპორტო კომუნიკაციები;
- საკურორტო ტურისტული პროდუქტის ძირითადი მომხმარებელი ადგილობრივი მოსახლეობაა;
- თავისუფალი ბაზრის პირობებში კურორტებმა ახალი ფუნქციები შეიძინა;
- არ არსებობს ზოგადად ტურიზმის და მათ შორის სამკურნალო ტურიზმის, განვითარების ერთიანი სტრატეგია; მოქმედი კანონი “ტურიზმისა და კურორტების შესახებ” უკვე ვეღარ პასუხობს დღევანდელ მოთხოვნებს.

საქართველოში არსებული მდგომარეობის გამოსწორებისა და ტურიზმის განვითარების მიზნით საკანონმდებლო ბაზის განახლებასთან ერთად საჭიროა კურორტის ცნების კრიტერიუმის დადგენა და საკურორტო სისტემის დაგეგმვის პრინციპების შემუშავება.

ლიტერატურა – REFERENCES – ЛИТЕРАТУРА:

1. www.medicaltourizm-guide.com 2016/03/02
2. ვ. ნეიძე, ნ. პავლიაშვილი, მ. თუთბერიძე. სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ტურიზმი საქართველოში. სამეცნიერო ნაშრომების კრებულში “საზოგადოებრივი გეოგრაფიის აქტუალური საკითხები”. თბ., 2013.
3. ე. კობახიძე. საქართველოს სსრ საკურორტო მეურნეობა და ტურიზმი. თბ.: მეცნიერება, 1971.
4. Народное хозяйство Грузинской ССР. Юбилейный статистический ежегодник к 70-летию Великого Октября. Тб.: Сабчота Сакарთველო, 1987.
5. საქართველოს სახალხო მეურნეობა 1988 წელს. სტატისტიკური წელიწადეული. თბ., 1990.
6. საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, 2016.
7. საქართველოს კანონი ტურიზმისა და კურორტების შესახებ. 1997.

TRENDS OF DEVELOPMENT OF RESORT TOURISM IN GEORGIA

V. Neidze, N. Pavliashvili, M. Tutberidze

(I. Javakhishvili Tbilisi State University's Vakhushti Bagrationi Institute of Geography)

Resume: There are considered the tendencies of development of medical or resort tourism in Georgia since the Soviet period till today. On the basis of the field-expeditionary and analytical works, which were carried out in 2007–2016 years the problems existing in medical tourism have come to light, the solution of which depends on a number of factors.

Key Words: resort; resort tourism; tourist infrastructure; types of resorts.

ОБЩЕСТВЕННАЯ ГЕОГРАФИЯ

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КУРОРТНОГО ТУРИЗМА В ГРУЗИИ

Неидзе В. Е., Павлиашвили Н. И., Тутберидзе М. А.

(Институт географии им. Вахушти Багратиони Тбилисского государственного университета им. И. Джавахишвили)

Резюме. Рассмотрены тенденции развития лечебно-оздоровительного или курортного туризма в Грузии с советского периода до сегодняшних дней. На основе проведенных полево-экспедиционных и аналитических работ (2007–2016 гг.) выявлены проблемы курортного туризма, решение которых зависит от целого ряда факторов.

Ключевые слова: курорт; курортный туризм; типы курортов; туристская инфраструктура.